

METHODS OF SPEECH DEVELOPMENT IN STUTTERING CHILDREN

Klishaeva Guljan

Nukus State Pedagogical Institute named after Ajinyoz, faculty of preschool education, special pedagogy: speech therapy, 3rd year student

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732332>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024
Accepted: 11th July 2024
Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Speech therapy, speech therapists, stuttering, speech.

ABSTRACT

One of the most common ways to develop speech in children who stutter is speech therapy. Speech therapists work with children to improve their fluency, reduce stuttering behaviors, and increase their confidence in speaking. It is suggested that therapists use a combination of techniques such as breathing exercises, relaxation techniques, and speech exercises to control children's stuttering and help them speak fluently.

DUDUQLANUVCHI BOLALARDA NUTQNI RIVOJLANTIRISH USULLAR

Klishaeva Guljan

Ajiniyoz nomidagi Nukus davlat pedagogika instituti Maktabgacha ta'lim fakulteti maxsus pedagogika: logopediya yo'nalishi 3-kurs talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12732332>

ARTICLE INFO

Received: 06th July 2024
Accepted: 11th July 2024
Online: 12th July 2024

KEYWORDS

Logopediya, nutq terapevtlari, duduqlanish, nutq.

ABSTRACT

Duduqlangan bolalarda nutqni rivojlantirishning eng keng tarqalgan usullaridan biri bu logopediyadir. Nutq terapevtlari bolalarning ravon nutqini yaxshilash, duduqlanish xatti-harakatlarini kamaytirish va gapirishga bo'lgan ishonchini oshirish uchun ular bilan ishlaydi. Terapevtlar bolalarning duduqlanishini nazorat qilish va ravon gapirishga yordam berish uchun nafas olish mashqlari, bo'shashtirish texnikasi va nutq mashqlari kabi usullarning kombinatsiyasidan foydalanishlari haqida fikr yuritiladi.

Nutqni rivojlantirish bolaning o'sishi va rivojlanishining muhim jihati bo'lib, duduqlangan bolalar uchun u o'ziga xos qiyinchiliklarni keltirib chiqarishi mumkin. Duduqlanish - nutqning normal oqimidagi buzilishlar bilan tavsiflangan nutqning buzilishi bo'lib, u tovushlar, bo'g'inlar yoki so'zlarning takrorlanishi, tovushlarning cho'zilishi yoki bola hech qanday tovush chiqara olmaydigan bloklar sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Bu bolaning muloqot qobiliyatiga va o'ziga bo'lgan ishonchiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin, ammo duduqlangan bolalarning nutqining ravonligini yaxshilashga yordam beradigan turli usullar va strategiyalar mavjud. Duduqlangan bolalarda nutqni rivojlantirish usullaridan biri bu nutq terapiyasi. Nutq terapevtlari duduqlagan bolalar bilan turli texnika va mashqlar yordamida nutqining

ravonligini yaxshilashga yordam beradigan malakali mutaxassislardir. Bular nutq paytida havo oqimini tartibga solish, nutq tezligini sekinlashtirish va taranglikni kamaytirish va ravonlikni yaxshilash uchun oson boshlanishi va engil kontaktlar kabi strategiyalardan foydalanishga yordam beradigan nafas olish mashqlarini o'z ichiga olishi mumkin. Yana bir usul Lidcombe dasturi bo'lib, duduqlagan bolalar uchun xulq-atvorni davolash usuli hisoblanadi. Bu dasturda bola va ularning ota-onalari defektolog bilan birgalikda bolaning nutqining ravonligini kuzatish va fikr-mulohazalarini bildirish uchun ishlaydi. Dastur ravon nutqni ijobiy mustahkamlash va fikr-mulohazalar orqali mustahkamlashga, shu bilan birga duduqlangan nutqni muloyimlik bilan shakllantirish va kamaytirishga qaratilgan.¹

Nutq terapiyasi - bu duduqlangan bolalar nutqini yaxshilashda samarali ekanligi isbotlangan tuzilgan va dalillarga asoslangan yondashuv.

Camperdown dasturi duduqlagan o'smirlar va kattalar uchun intensiv davolash dasturidir. Bu dastur duduqlagan shaxslarni cho'zilgan nutq deb ataladigan usul orqali nutq mushaklarini boshqarishga o'rgatishga qaratilgan. Sekin va boshqariladigan tarzda gapirishni o'rganish orqali odamlar duduqlanishning chastotasi va jiddiyligini kamaytirishi mumkin. Duduqlangan bolalarda nutqni rivojlantirishning yana bir usuli bu elektron qurilmalardan foydalanish, masalan, Eshitishning kechikishi (DAF) yoki Chastotasi o'zgargan fikr bildirishi (FAF). Bu qurilmalar duduqlagan kishilarga real vaqt rejimida nutqi haqida fikr bildirish orqali yordam beradi, bu esa ularning ravonligini yaxshilashga va duduqlanishni kamaytirishga yordam beradi. Qurilma tomonidan o'zgartirilgan nutqini eshitib, odamlar o'z nutqlarini moslashtirishni va duduqlanishni kamaytirishni o'rganishlari mumkin. Bundan tashqari, kognitiv xatti-harakatlar terapiyasi (CBT) duduqlagan bolalar uchun ham foydali bo'lishi mumkin. Ushbu terapevtik yondashuv duduqlanish bilan bog'liq salbiy fikrlash shakllari va e'tiqodlarini aniqlash va ularga qarshi kurashish va sog'lom kurash strategiyalarini ishlab chiqishga qaratilgan. Duduqlanishning psixologik jihatlariga e'tibor qaratish orqali bolalar o'zlariga bo'lgan ishonch va o'z-o'zini hurmat qilishni yaxshilaydi, bu esa o'z navbatida nutqining ravonligini oshirishi mumkin. Guruh terapiyasi duduqlagan bolalar uchun nutqni rivojlantirishning samarali usuli bo'lishi mumkin. Guruh terapiyasi duduqlagan bolalarga o'xshash tajribaga ega bo'lganlar bilan bog'lanishga imkon beradi, qo'llab-quvvatlash va tushunish hissini beradi. Guruhda nutqni mashq qilish orqali bolalar bir-biridan o'rganishlari va duduqlanishni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqishlari mumkin.²

Ongni saqlash va dam olish usullari ham duduqlangan bolalarga nutqining ravonligini oshirishga yordam beradi. Nutq mushaklarini bo'shashtirish va kuchlanishni kamaytirishni o'rganish orqali bolalar ravon nutq ishlab chiqarish qobiliyatini yaxshilashlari mumkin. Chuqur nafas olish, mushaklarning progressiv bo'shashishi va vizualizatsiya kabi texnikalar bolalarning duduqlanishini boshqarishga va umumiy muloqot qobiliyatlarini yaxshilashga yordam beradi. Duduqlangan bolalar uchun nutqni rivojlantirishning yana bir usuli - bu nutqni o'zgartirish usullari, masalan, Fluency Shaping yondashuvi. Bu usul bolalarga nutqning ravonligini oshirish uchun maxsus texnika va strategiyalarni o'rgatish, masalan, silliq tovush, yumshoq boshlash va engil aloqalarni o'rgatishga qaratilgan. Ushbu usullarni muntazam

¹ Ayupova.M.Y. —Logopediya jamiyatlashriyoti Toshkent - 2007

² Ayupova.M.YU —Korreksion ishlar metodikasi Ma'ruza matni .T-2001

ravishda mashq qilish orqali bolalar ravonroq gapirishni o'rganishlari va duduqlanishlar chastotasini kamaytirishlari mumkin. Va nihoyat, duduqlangan bolalarning nutqini rivojlantirish uchun ota-onalarning ta'limi va ishtiroki juda muhimdir. Ota-onalar o'z farzandlarini qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirishda, shuningdek, yaxshi nutq odatlari va usullarini mustahkamlashda asosiy rol o'ynaydi. Ota-onalar nutq terapevtlari bilan birgalikda ishlash va terapiyada o'rganilgan strategiya va usullarni qo'llash orqali farzandlariga nutqining ravonligi va ishonchini oshirishga yordam berishlari mumkin.

Duduqlanuvchi bolalarda nutqni rivojlantirish uchun quyidagi usullar tavsiya etiladi:

1. **Tevarak-atrof bilan tanishtirish:** Bolalarni atrofdagi narsalar va hodisalar bilan tanishtirish, ularning qiziqishlarini kengaytirish orqali nutqni boyitish.
2. **Nutqning grammatik tomonini shakllantirish:** Grammatik qurilishlarni o'rganish va mashqlar orqali nutqning to'g'ri grammatik tuzilishini rivojlantirish.
3. **Tovush madaniyatini tarbiyalash:** Tovushlarni aniq va ravon talaffuz qilishni mashq qilish.
4. **So'zlashuv nutqini (dialog)ni shakllantirish:** Bolalarni bir-biri bilan muloqot qilishga undash, savol-javoblar orqali so'zlashuv ko'nikmalarini mustahkamlash.
5. **Hikoya qilishga o'rgatish (monologik nutqni shakllantirish):** Bolalarga hikoyalar, ertaklar aytish orqali ularning mustaqil nutqini rivojlantirish.
6. **O'yinlar orqali mustaqil nutqni rivojlantirish:** Maxsus korreksion usullar va logopedik o'yinlar yordamida nutq kamchiliklarini bartaraf etish.³

Shuningdek, duduqlanuvchi bolalarda mustaqil nutqni rivojlantirishda logoped, tarbiyachi va ota-onalar bilan suhbatlar o'tkazish ham muhimdir. Ushbu jarayonda bolalarning o'ziga ishonchi va nutqiy faoliyatini yaxshilashga qaratilgan individual yondashuvlar qo'llanilishi kerak. Har bir bola uchun eng mos keladigan usullarni tanlashda mutaxassislar bilan maslahatlashish foydali bo'ladi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, duduqlagan bolalar uchun nutqni rivojlantirishning turli usullari mavjud, ular nutq terapiyasi va xulq-atvor yondashuvlaridan tortib, elektron qurilmalar va ongni saqlash texnikasigacha. Ushbu usullarning kombinatsiyasidan foydalanish va ota-onalarni jarayonga jalb qilish orqali duduqlangan bolalar nutqining ravonligini, o'ziga ishonchini va muloqot qilish ko'nikmalarini oshirishi mumkin. Kerakli yordam va yo'l-yo'riq bilan duduqlagan bolalar o'zlarining duduqlarini boshqarishni o'rganishlari va o'ziga ishongan muloqotchilarga aylanishlari mumkin.

References:

1. Ayupova.M.Y. —Logopediya jamiyatlashriyoti Toshkent - 2007
2. Ayupova.M.YU —Korreksion ishlar metodikasi|| Ma'ruza matni .T-2001
3. Axmedova Z.M, Ayupova M.YU, Nurkeldiyeva D.A.«Barmoqlar mashqi va logopedik o'yinlar», Toshkent «Yangi asr avlodi» 2007 4

³ Axmedova Z.M, Ayupova M.YU, Nurkeldiyeva D.A.«Barmoqlar mashqi va logopedik o'yinlar», Toshkent «Yangi asr avlodi» 2007 4

4. Bolajon (takomillashtirilgan –Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishiga qo'yiladigan Davlat talablari|| asosida ishlab uchun dastur). Tuzuvchi mualliflar S.S. Mirdjalilova, M.SH. Rasuleva, D. Sharipov va b.- Toshkent, 2010.
5. L.I. Belyakova, YE.A. Dyakova –Logopediya Zaikaniye|| xrestomatiya –Eksmo-Press||, 2001
6. L.I. Belyakova, Lubenskaya A.I. Priyom uchaoyeniya straxa rechi u detey, stradayuoix zaikaniyem J. Defektologiya, 1985.
7. Volkova L.S., Shaxovskaya S.N. Logopediya, –Vlados||. 2004.